

bi se oni? So mar čakali njegovega žegna? Če je lahko Milošević ignoriral vse "najostrejše obsodbe", zakaj jih ne bi mogli oni? Jim mogoče grozi sodišče za vojne zločine? Saj ne da bi zdaj poniglavo ironizirala in vlekla primere vse do Husseina in bin Ladna. Prav nihče ne bo, če je dovolj srčen, pričakoval same hvale od vsepovsod. Kdor stoji za tem, kar dela, pač ne išče prikričevanja, prej narobe. Kdor ima pristna nagnjenja, ne bo zahteval še pozicije iznad vsake kritike. Morda pa Ruglju zamerijo le to, da je nekako pozabil, da tudi ženske riti (po vsej verjetnosti) smrdijo in ne le moške. Če se dobro razmisli, je ženskam sicer priznal v določene namene uporabno lepoto, o našem umskem nivoju pa nima tako visokega mnenja. Ko bi bilo le pri Ruglju tako! Je pa v resnici še slabše, saj so geji vsaj v določenih krogih v časteh, zaguljene slovenske

babnice pa prav v nobenih. Saj ne, da jim ne privoščim lastne knjižne zbirke, ampak "frigidne Slovenke" nimajo nobene. V najboljšem primeru takim preostaja nizko kotirano samozaložništvo, ki o kvaliteti zbirke Lambda lahko samo sanja. Tako da so prav one resnične marginalke in v nasprotju z geji in lezbijkami ustvarjalno zafustrirane do skrajnosti. To pa je seveda dosti hujše kot psihiatrov bla bla.

Pa pustimo zdaj Ruglja, v nasprotju z večino nas se je nagledal resničnega trpljenja in po desetletjih take kariere se človek tudi ne bo obnašal kot umirajoči labod. Trpljenje v družinah njegovih pacientov je v nasprotju z abstraktnim čvekanjem o pravicah vsaj nekaj pristnega, morda je edina pristna stvar, ki je še preostala. Toliko slabše.

Fejst človek, pove pač, kar misli, nič ne olepšuje. Takih se manjka. Če ga srečam, ga povabim na pijačo, častna.

"Partizan, psihiater ..."

Meta Kušar

Ni kaj, obdobje je unikatno, tudi dežela in MI v njej. Slovenija v 21. stoletju, na pragu ponovnega evropeiziranja (žal ti dve dejstvi v javnosti ne živita kot psihična realnost), se obnaša tako, da ljudje, ki verjamejo, da je na tem svetu še kaj pomembno, to svojo držo čutijo kot prevelik luksuz. Samo tisti, ki bi brez tega razkošja takoj umrli, ga z zadnjimi prihranki duše in svojega rodu še vzdržujejo. Drugi uveljavljajo tranzicijski model goljufigega, lažnivega, bojujočega se, sovražnega in nasilnega udobja. In

tretji? Apatična človeška materija konzumira na toplem, čeprav smrdi.

Industrija zabave, v katero so zapleteni mediji, veliko znanosti, ekonomija, precej izobraževanja in vse tisto, kar to drži skupaj, ni *zainteresirana* ne za pomoč posamezniku ne za njegovo individuacijo. Čeprav je izkoriščanje že preseгло meje znosnega, nam v javnosti o tem ne pustijo razpravljati. Zato včasih kdo zakriči. Vpitje se ujame v polemične besede, ki pa posredujejo predvsem tisto, kar ni šlo v trezno razmišljujoče možgane. Ker sem pesnica, nisem prvovrsten zagovornik racionalnega razčlenjevanja in spoznavanja, priznam pa, da nas dostavi blizu

realnosti, še posebej, če dovoli čutom, intuiciji in čustvom uveljaviti kakšen njihov namig. Kipar se gotovo s prsti najbolj približa realnosti, pesnik pa z intuicijo, saj realnost napove, še preden stopi čez prag. Menda pa vsi vemo, da trezno razmišljujoči možgani o realnosti ponudijo več jasnih sporočil, kakor se nam jih nasuje iz nezavednega. Komplekse, obsesije, paranoje živimo, a nimamo prave želje, da bi jih videli. Vse to v glavnem sprojciramo, če nam demokracija to prijazno omogoča, potem nam vsaj malo odleže. Demokracija je tista, kdor tega še ni v zadnjem desetletju osvojil, ki nam dovoli, da vsak pove, kar "misli"!

Novi uradi, ki so nastali, da bi branili človeško dostojanstvo na Slovenskem, gasijo tam, kjer oni vidijo, da gori. Ampak reči so v ognju tudi tam, kamor oni nikoli ne gledajo. Najbrž morajo preveč ostajati pri lokalnih, specifičnih, drobnih, parcialnih intervencijah.

Nabriti protestniki, ki pred začudeno množico mečejo v zrak svoje ogorčenje in moraliziranje, pričakujejo aplavz. Pričakujejo še kaj? Izhajajo iz družbe, kakor mi vsi, ki javno ni prakticirala omike, kakršna je povezana s kontemplativnim življenjem. Rezultata sta dva: ali se sploh ne ukrepa ali pa se ukrepa prej, preden se spoprimemo s spornimi vprašanji, saj se ukrepa iz lastnih *interesov*. V slovenski javnosti skoraj ni ljudi, ki se ne bi takoj lotili uveljavljanja svojega dolgega ega, da bi svojo moč čim prej izrabili do konca.

Odzivi na intervju z dr. Janezom Rugljem potrjujejo problematiko, o kateri govori Rugelj sam. Vsi, ki so zdravnika in psihiatra spoznavali v vseh mogočih publikacijah Dela in

drugih njegovih nastopih, njegova stališča poznajo. Navsezadnje je njegovo delo javno potrjeno. Tudi njegova stališča. Sedaj jih je pa to zadnje javno prisluškovanje pogovoru pohujšalo. Nezavedno ima načrt, ki ga običajno zavijemo v intelektualistično sprenevedanje, v objektivnost, potem pa ga zavijemo tja, kamor nezavedno cilja. Čez čas se pokaže, da ni šlo za tisto, za kar se zdi, da je šlo. Kakor da bi na Slovenskem človeško dostojanstvo imeli samo tisti, ki imajo probleme s svojo spolno identiteto, pesniki, me pesnice še posebej, pa posiljeni, umetniki, feministke in feministi, politični emigranti, zaporniki, psihični bolniki! Ali ni na dlani, da je ob bivanju sredi modela goljufivega, lažnivega, nemirnega, sovražnega in nasilnega udobja, ki ga slovensko javno življenje odobrava in podpira, še kako potrebno poskrbeti za človeško dostojanstvo pri vsakem državljanu posebej? Kaj pa je danes strašno in tragično za vso združbo ljudi, ki živi pod slovensko zastavo? Stališča dr. Ruglja niso ločena od zdravstveno-(ne)kulturno-ekonomsko-socialno-pedagoško-umetniško-političnega dogajanja na Slovenskem. Kdo bo odebelil kulturno plast, ki je iz znanih razlogov vse tanjša in tanjša? Koliko inštitucij se zaveda tega problema in ima tudi željo, da bi ga rešile?

Ker sem naredila dovolj intervjujev, natančno vem, da niso cenena zvrst publicistike, čeprav mi jo že celo desetletje tako plačujejo. Ne glede na slovenske standarde je intervju ena od oblik dokumentarne literature, s katero osvetljujemo pereče probleme in ohranjamo jezikovno avtentičnost pogovora. Teorija priznava tri glavne

odlike intervjuja: osebnost, temo in vprašanja (v tem vrstnem redu). Polemike "pohujšanih" in "razžaljenih" niso dešifrirale teme pogovora, končno pa tudi ne dojamejo, da gre za pogovor z zdravnikom, ne pa z "nekim" ali "tistim" Rugljem. Ko sem se z novinarji in uredniki pogovarjala o intervjuju kot o literarni formi, so mi vsaj priznali, da so jo mediji sprofanizirali, zato je tudi slabše plačana kakor običajni prispevki. Tema tega polemičnega intervjuja je zdravstvo, osebnost je zdravnik, ozadje pa (ne)kultura – vse skupaj pa je metafora, ki jo je potrebno razumeti, da imamo o čem razmišljati in razpravljati. Veda ve, da ni besedilo krivo, kriv je bralec.

Razumem te polemike, prav z lahkoto se vživim v pisce, vidim pa tudi, da so ideali intervjuvanca nazorno predočeni, polemike pa nočejo imeti dialoga z njim. Se jim gnusi? Polemike postajajo monološke, grmadijo kvantiteto, kakor da bo treba izsiliti glasovanje.

Tudi slovenska književnost je potrdila, da sta dve področji v naši javnosti že dolgo tabuirani: seksualnost in nazorska opredeljenost. Denar se štuli zraven, morda kot sekundarni spolni znak. To sta področji, za kateri se ne spodobi, da sta predmet znanstvenih in javnih obravnav. Ti dve tematiki prihajata v javnost predvsem kot debatni, polemični temi. Edino zdravstvo naj ne bi seksa tabuiziralo. Zdravnik pa res ne more stigmatizirati organov; ne genitalij ne vranice, želodca, jeter. Ali smejo psihiatri stigmatizirati določena psihična stanja?

Kako naj vzpostavimo dialog, če ni vzpostavljenih nobenih kriterijev? Najlaže je tolči po mizi in zahtevati

standard. *Je pri nas še dovolj ljudi, ki znajo misliti svobodno in iskreno, iz izvirnega načina biti, ne pa iz nekih družbenih, pragmatičnih, lobiranih izpeljav?* Ker je masivna banalnost tako težka, so le redki, ki razumejo, kako zelo so nekatere stvari pomembne. Katere? Tiste, ki jih v javnosti ne zasledimo. Razpravljamo sicer o seksualnosti, vendar gre samo za nerodno, kruto in reducirano predhodnico psiholoških reakcij med spoloma. In vsega, kar spada zraven, in vprašanja odnosov med ljudmi.

Bili smo pač spet enkrat preveč naivni, ker smo pričakovali, da bo človeško telo v zdravstvu dobilo azil. Kam šele se naj zatečejo kompleksi, glorijska in pandemonij nezavednega? Skomignemo z rameni, oni pa se preoblečejo in grejo v javnost. Kaj je z zdravstvom na Slovenskem, da zdravnik po vseh desetletjih dela, z bogatim strokovnim opusom, bibliografijo, akademskim naslovom, uvrstitvijo v Enciklopedijo Slovenije in še marsikam, javno govori o telesnih organih, od katerih so eni lepi, drugi pa umazani, grdi ... Halo!?

Naj mi pomaga Jung! V človeški naravi so moški in ženski elementi združeni, moški lahko živi v svojem ženskem delu in ženska v svojem moškem delu. Seksualni moški element je pri ženskah nevarno blizu nezavednemu. Pri moških je to seksualni ženski element. Vpliv nezavednega na zavestni um ima torej nasprotni seksualni karakter od spola, ki zaznamuje telo. Pa se pri tem polariteta ne neha; duša ali psiha ima ženski karakter, ta pa kompenzira moški karakter zavesti. Vsi tisti, ki tega ne razumejo, danes mislijo, da gre za moški šovinizem,

ker so, na primer, med naravnimi ljudstvi mistična navodila v moški domeni, čemur v krščanstvu ustreza vloga moškega duhovnika.

Ženske so mnogo bolj psihološke kot moški. Moški se po navadi zadovolji z logiko. Kar koli psihičnega, nezavednega mu je odvrtno, bo opredelil kot nejasno, megleno in morbidno. Njega zanimajo stvari, dejstva, ne pa čustva in fantazije, ki se kopičijo okoli njih. Ženski je pomembneje vedeti, kako moški čuti o stvari, kakor pa poznati to stvar. To je le nekaj Jungovih misli iz 10. knjige Zbranega dela – *Civilizacija v prehodu*.

Zelo me veseli globinsko razlaganje človeka, vendar to ni moj poklic. Moj jezik je izobrazovala moja duša, ne samo zato, da bi v eni kaplji ločil lužo od oceana in pravo sladkost od umetne, ampak tudi zato, da bi se ji znal, kadar je potrebno, odpovedati. Ne samo zaradi zdravstva, tudi zaradi umetnosti, predvsem pa zaradi obeh nazorskih opredelitev, ki se na Slovenskem sovražita, je človeško telo hkrati eksploatirano in zanemarjano. Likovna umetnost je tako zelo izgnala telo, da je skozi zadnja vrata velela pripeljati kadavre. Infantilnost, enopolarnost, sovražnost nam preprečujejo, da bi polarnost tega sveta spravili v celoto. Razmišljamo in špekuliramo, kako bi si pridobili moč, da bi svoje stališče uveljavili na račun drugega. Kolektivna pozornost se je že usmerila k ženskem principu, žal na zelo pozunanjen, amerikaniziran način, vendar se je.

Dragi kolegi v literaturi, zdravniki, učitelji, direktorji, upokojenci in politiki, dragi moji ljudje, kdo od vas danes postavlja bistvena vprašanja in kje?

Kličem resnično kulturno politiko, izobraženo medijsko politiko, decentno založniško politiko, varen denar in karakterno zdravstveno politiko, kličem pesnike in pesnice, ki lahko gledajo v oči svoji duši ... in politiko, ker oblikuje javno življenje, kličem vas in vam povem, da verjamem v poglobljen dialog, v sodelovanje in ne v prevzemanje, in verjamem tudi v smisel človeškega življenja. Čutim ta smisel. Morda vas preveč zebe in ga ne čutite. Prihaja leto, v katerem si ne bomo razdelili samo denarja in privilegijev, ampak tudi travmatiziranost in trpljenje. In sočutje. Nihče ne more skriti dušeče atmosfere tistega življenja, ki ni bilo nikoli živeto. Tam se gojijo razdiralne sile, ki delujejo neslišno in nepopustljivo in jih nič ne zaustavi. Na Slovenskem je neživetega preveč!

Psihiatri kot čevljarji

Darja Boben Bardutzky

Namesto psihiatrov si poskusite predstavljati čevljarje. Kar precej nas je, različni smo in v ljudeh vzbujamo raznovrstne občutke. Nekateri (maloštevilni) nas obožujejo, prav prijateljsko so navezani na nas in na naše čevlje. Večina se kar dobro znajde brez nas, čevlje kupi spotoma, morda celo v veleblagovnici, jih dobi od prijateljev ali sorodnikov. Potem so tisti, ki vedo, da nas včasih potrebujejo, in o tem odkrito spregovorijo, tretji tega ne bi priznali za vse na svetu, četrti se celo počutijo ogrožene in bi šli na barikade, da bi bosonoge branili pred nami, da